

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
KATEDRA HISTORIE**

*Dějiny Drnovického cukrovaru Offermann & spol.
od založení podniku do roku 1924*

Jiří Slezáček

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Michael Viktořík, Ph.D.

Olomouc 2008

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 10.dubna 2008

Jiří Slezáček

Poděkování:

Za pomoc při psaní této práce děkuji pracovníkům Moravského zemského archivu v Brně a Třebíči, pracovníkům Muzea Vyškovska ve Vyškově a všem dalším osobám, které přispěly ke vzniku této studie.

OBSAH

<u>ÚVOD.....</u>	<u>5</u>
<u>I Vývoj CUKROVARNICTVÍ</u>	<u>9</u>
<u>II VYŠKOV v 19. století.....</u>	<u>13</u>
<u>III Drnovický cukrovar Offermann a spol.....</u>	<u>14</u>
<u>III.1 Založení cukrovaru.....</u>	<u>14</u>
<u>III.2 Vnitřní správa cukrovaru.....</u>	<u>16</u>
<u>III.3 Změny ve společnosti.....</u>	<u>17</u>
<u>III.4 Ochranná známka cukrovaru.....</u>	<u>22</u>
<u>IV Hospodaření cukrovaru.....</u>	<u>23</u>
<u>IV.1 Pozemkový fond cukrovaru.....</u>	<u>23</u>
<u>IV.2 Pronájmy dvorů.....</u>	<u>24</u>
<u>IV.3 Vlastnictví a nájmy mlýnů.....</u>	<u>25</u>
<u>IV.4 Nájem cukrovaru v Sokolnicích.....</u>	<u>26</u>
<u>V Technický a stavební rozvoj cukrovaru.....</u>	<u>28</u>
<u>V.1 Výměna strojního zařízení, Patent.....</u>	<u>29</u>
<u>V.2 Železnice, tzv. Feldbáhnka</u>	<u>31</u>
<u>V.3 Výstavba domů pro zaměstnance.....</u>	<u>32</u>
<u>VI Rok 1924. Rok změn nebo nutnost?.....</u>	<u>34</u>
<u>VII Činnost v cukrovarnických organizacích</u>	<u>38</u>
<u>VIII VLIV CUKROVARU NA ŽIVOT VE VYŠKOVĚ A OKOLÍ.....</u>	<u>40</u>
<u>IX STRUČNÉ dějinY Podniku OD ROKU 1924 do roku 1945.....</u>	<u>42</u>
<u>Závěr.....</u>	<u>44</u>
<u>ABSTRACT.....</u>	<u>46</u>
<u>PRAMENY A LITERATURA.....</u>	<u>47</u>
<u>Přílohy.....</u>	<u>50</u>

ÚVOD

Pěstování a výroba cukru má na území současné České republiky tradici více než 170 let. Řepářství zejména v oblastech vhodných pro pěstování cukrovky přispělo k rozvoji a prosperitě zemědělců. Cukrovarnický průmysl zase významně ovlivnil rozvoj dalších průmyslových odvětví, především strojírenství a oborů navazujících na zpracování cukru a melasy.

Skutečný rozvoj cukrovarnického průmyslu nastal až po roce 1850. Jeho vysokou úroveň ovlivnila řada technologických postupů a strojních zařízení vyvinutá českými cukrovarníky.

Psaní dějin podniků je ovlivněno několika faktory. Při psaní takovéto studie sehrává největší úlohu dochovanost archivního materiálu. Většinou je tento aktový materiál torzovitý, neboť od doby svého vzniku prošly celou řadou změn. Nejdůležitějšími roky, které na ně mohly mít vliv, jsou léta 1939 a 1945. V případě „*Drnovického cukrovaru Offermann a spol.*“ podstatnou roli sehrály roky 1917 a 1945. V roce 1917 vypukl ve městě Vyškov požár a ten zasáhl i budovy cukrovaru, kde byla uchovávána veškerá agenda k vedení podniku. Dalším mezníkem v rozsahu aktového materiálu je rok 1945, kdy cukrovar téměř celý vyhořel. Při ústupu německých vojsk byl v továrně založen oheň a jeho následkem vyhořela celá spisovna cukrovaru.

Cílem výzkumu je seznámit s dějinami „*Drnovického cukrovaru Offermann a spol.*“ na základě studia pramenů z fondu *Vyškovský cukrovar, a.s., Vyškov, 1868–1947 (1958)* uloženého v Moravském zemském archivu v Brně. Z již výše zmíněných důvodů má tento fond omezenou výpovědní hodnotu. Informace jsou proto doplněny archivním materiálem z fondu: *Moravský zemský archiv Brno, Krajský soud civilní Brno, Brno, 1850–1949 (1963)*. Navzdory své neúplnosti a neucelenosti představují tyto dva fondy důležitý podklad k neprobádané historii dějin „*Drnovického cukrovaru Offermann a spol.*“ Ostatní aktový materiál, které by nám pomohl k osvětlení dějin zmíněného cukrovaru, se nalézá v neuspořádaném stavu.

Je třeba říci pár slov o koncepci studie. První kapitola seznamuje čtenáře s vývojem cukrovarnictví od 50. let 19. století až do 20. let 20. století včetně nejdůležitějších vynálezů. V následujících kapitolách je rozebrán majetkoprávní vývoj fungování společnosti, neboť jsou tyto materiály dochovány nejvíce. Není opomenut ani technický rozvoj. Jelikož mají prameny omezenou výpovědní hodnotu, jsme nuceni

pro dokreslení celkového vývoje použít publikaci vydanou ke stému výročí založení továrny. Ovšem na výpovědní hodnotu uvedených informací je nutno nahlížet více než kriticky, protože neodpovídají uvedeným skutečnostem. Aktivity nejen v oblastech hospodářské sféry, ale i v činnosti spolkové jsou zmíněny v samém závěru studie. Pro nedochovanost těchto pramenů v aktovém materiálu je pracováno s dobovými časopisy (*Listy cukrovarnické, Časopis cukrovarnický*). Nutno zmínit, že „*Drnovický cukrovar*“ nebyl nikdy zřízen v Drnovicích, jak by se z názvu společnosti dalo očekávat. Tento „matoucí“ název je mnohdy přebírán nejnovější literaturou, která tvrdí, že existují dva cukrovary, a to v Drnovicích a ve Vyškově. Vždy se jedná pouze o jeden cukrovar a to: „*Drnovický cukrovar Offermann a spol.*“¹ ve Vyškově. V literatuře se však setkáme se zjednodušeným názvem Vyškovský cukrovar. Mějme ovšem na paměti, že tento název nebyl oficiální.

Časové vymezení studie roky 1868–1924 má 2 příčiny: jednak časové vymezení archivního fondu, jednak skutečností, že roku 1924 došlo ke změně komanditní společnosti na akciovou. V roce 1924 se změnila celá struktura fungování společnosti a největší akciový podíl získala rodina Skutezkých. Navíc nově přistoupivší akcionáři se snažili surovarnu zapojit do dalekosáhlejších projektů. Po roce 1930 zde byl značný vliv rodiny Proskowetzů.

Dalším směrem, kudy musí výzkum směřovat, je literatura zabývající se danou problematikou obecně a posléze regionální literatura. Nesmíme opomenout i jednotlivé články v novinách a časopisech. Zajímavým obohacením k dějinám jednotlivých podniků jsou výroční publikace, které částečně shrnují jejich existenci.

Pro snadnější orientaci v dané problematice cukrovarnictví se musíme zmínit o literatuře, která pojednává o vývoji cukrovarnického hospodářství.

Cukrovarnictví bylo od svého vzniku zcela specifickým odvětvím potravinářského průmyslu. Od dob své existence se o jeho dějiny a fungování zajímalo nespočet odborníků.

Literaturu můžeme rozdělit do třech okruhů. Prvním z nich jsou publikace vydané v období 1918–1938 a druhým je literatura vydaná v letech 1945–1989 v období komunistické vlády. Poslední okruh tvoří studie vydané po roce 1989.

¹ Dále v textu jen Drnovický cukrovar.

V období první Československé republiky se podnikatelská oblast těšila velkému zájmu. Vznikaly různé propagační publikace k jednotlivým okresům. Nejznámější je edice *Národohospodářské propagace Československa* ze 30. let 20. století. Pro Vyškov a jeho region byla tato publikace vydána v roce 1936, v řadě A, svazku XVI. Významně do problematiky cukrovarnictví zasáhl Václav Vilikovský se svými *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu*. Publikací zachycuje a popisuje jednotlivá odvětví zemědělství včetně cukrovarnictví až do 20. let 20. století. Shrnuje krize mající vliv na existenci a rozvoj hospodářství včetně vzniku společenstev pro podporu zmiňovaných odvětví. V této studii je věnována pozornost rolnickým problémům a vlastnictví továren německou vrstvou obyvatel je zcela opomíjeno. Pravděpodobně to pramení z autorovi agrární příslušnosti.

Po roce 1945, respektive po roce 1948, nabyly dějiny podniků zcela jiného charakteru. Historie podniku v předcházejících obdobích ustoupila do pozadí a značná část předloženého textu byla věnována otázce vzniku a vývoje dělnického hnutí v závodech. Buržoazie byla obviňována ze sociálních a ekonomických problémů svých zaměstnanců. Podobným postupům při popisování vývoje se nevyhnula ani práce *Počátky českého cukrovarnictví* z roku 1977 od Oldřicha Říhy. V souvislosti s vývojem cukrovarnictví jsou zpracovány také publikace zabývající se industrializací a průmyslovými revolucemi. Nejznámějším autorem píšícím o dané problematice je Jaroslav Purš. Snad nejlépe zpracovanou knihu o cukrovarnictví jak z hlediska koncepce, tak i z hlediska pramenného materiálu představuje *Monopolizace cukrovarnictví v českých zemích do roku 1938* od Františka Dudka. Popisuje vznik jednotlivých kartelů v českých zemích v rámci habsburské monarchie a posléze v rámci první Československa. Předkládá nám důvody vleklých cukrovarnických krizí, zejména v návaznosti na vývoz cukru do celého světa s odkazy na prameny. Avšak většina prací zcela opomíjí vznik Protektorátu Čechy a Morava a existenci cukrovarnictví za druhé světové války.

Třetím okruhem prací s cukrovarnickou tematikou jsou knihy vydané po roce 1989. V popředí bádání se ocitá vrstva podnikatelů a na základě toho vznikají první pokusy o sestavení přehledné publikace podnikatelů v českých zemích. Především jméno Jana Janáka je spjato s několikaletou prací v oblasti vzniku cukrovarů, národního a společenského vývoje na Moravě. Jednotlivé eseje na téma podnikatelské aktivity české buržoazie dokumentuje na příkladu cukrovarnictví. Z dalších autorů uvedme Ivana Jakubce a Zdeňka Jindru, kteří se zabývají vývojem industrializace v českých

zemích až do konce habsburské monarchie. V publikaci *Dějiny hospodářství českých zemí* je provedeno shrnutí všech jevů souvisejících s industrializací, včetně dokumentování vývoje na nejvýrazněji rostoucím průmyslovém odvětví od 50. let 19. století, cukrovarnictví.

Co se týče pramenů k jednotlivým cukrovarům, jsou to více či méně zachované archivní fondy v jednotlivých okresních či zemských archivech. Většina z nich je také zpracována. Možnosti výzkumu nejsou omezeny jen na vlastní fondy, ale řada cenných informací se nalézá v jednotlivých okresních archivech, v rámci agendy spojené s působností v daném regionu, kde cukrovar působil. Důležitým pramenem je aktový materiál obchodních a živnostenských komor. K podání plastického obrazu fungování továren mohou být různé Schematismy, Kompasy a přehledné publikace jako *Gross-Industrie in Oesterreich*.

I VÝVOJ CUKROVARNICTVÍ

Jedním z nejvíce industrializovaných odvětví v habsburské monarchii bylo cukrovarnictví. Když po roce 1850 nastal zmíněný cukrovarnický boom, stala se největšími podílíky nově vznikajících továren bývalá pozemková šlechta.

Čeští cukrovarníci byli považováni za jedny z nejlepších odborníků a též vynálezců. V rámci Předlitavska se české země na cukrovarnictví podílely z 98 %.²

V první polovině 19. století se konaly pokusy s pěstováním cukrové řepy. Snaha zamezit dovozu cukru z jiných částí světa, zejména z Indie, tomu značně napomohla. Nejprve se cukrovarnictví rozvíjelo ve Francii³ a odtud pak pronikalo do celé Evropy.

Neoabsolutistický režim po roce 1848 již nemohl zabránit ekonomickému rozvoji, a na základě toho pak ke konci 50. let 19. století byly vydány nové liberální zákony: nový živnostenský řád z roku 1859 (s platností od 1. 1. 1860) a obchodní zákoník ze 17. 12. 1862; vznik obchodních a živnostenských komor (roku 1848 vydán zákon pro ustavení Obchodní a živnostenské komory ve Vídni).

Zpočátku se kapitál těchto továren soustředil v rukou německé vrstvy obyvatelstva. Od 60. let 19. století vznikaly také rolnické akciové cukrovary.⁴ Ty měly svůj národnostní a národohospodářský význam. Potýkaly se však zejména s finančními problémy.⁵ Výroba cukru již od šedesátých let dosahovala soběstačnosti pro dodávky a uspokojení domácího trhu. Tuto nebyvalou expanzi vývozu umožňovala daňová a celní politika nastavená od konce 50. let 19. století.⁶ Po rozmachu následoval propad. V letech 1873–1875 se ohlásila hospodářská krize, která souvisí s prohlubující se vázaností českého cukrovarnictví na světový trh. Řešení krize bylo provázeno úsilím o zdokonalení a zkvalitnění výrobních procesů. Od 70. let 19. století se Rakousko-Uhersko stalo jedním ze tří největších výrobců a vývozců řepného cukru v Evropě po Německu a Francii.⁷

V 80. letech 19. století se opět dostavila další cukerní krize. Roku 1882 postihla nejvíce Čechy a cena cukru klesla o čtvrtinu. Pomocí státních zásahů se ji ke konci

² Jakubec, I. – Jindra, Z.: Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace. Praha 2006, s. 214.

³ Vilikovský, V.: Dějiny zemědělského průmyslu v Československu. Praha 1936, s. 351.

⁴ Janák, J.: Morava v národním a politickém ruchu 19. století. Brno 2007, s. 358 – 367.

⁵ Vilikovský, V.: c.d., s. 369 – 372.

⁶ Jakubec, I. – Jindra, Z.: c.d., s. 215.

⁷ Dudek, F.: Monopolizace cukrovarnictví v českých zemích do roku 1938. Praha 1985, s. 29.

80. let podařilo překonat.⁸ Ještě před vznikem krize se uplatnila labská cesta do Hamburku, kam směřovaly dvě třetiny vývozu z habsburské monarchie. Protože české cukrovarnictví bylo díky technické vyspělosti na vysoké úrovni, francouzský cukr se postupně podařilo vytlačit ze západních trhů, především z Anglie, a Rakousko-Uhersko se tak stalo jeho druhým největším vývozcem v Evropě.⁹

Mezi lety 1880–1900 proběhlo zakládání cukrovarů a dále se jejich počet nezvyšoval.¹⁰ K roku 1900 zde pracovalo přes 150 cukrovarů, kdežto už v roce 1912 jich bylo jen 108.¹¹ V kampaních 1894/95–1897/98 se projevila odbytová krize cukru. Krize také uspořádala konferenci do Bruselu v roce 1898, která skončila dohodou zástupců evropských států o zrušení všech vývozních premií a snížením dovozních cel. Vzniklý cukerní kartel pomohl překonat následky světové odbytové krize. Bruselská konvence se protáhla až do roku 1914. Nicméně vysoké světové zásoby cukru vedly k pomalému odstraňování škod napáchaných odbytovými a cukerními krizemi. Zásoby byly odčerpány až přípravami států na válku.¹²

Česká produkce cukru v letech 1911–1912 byla na svém pomyslném výsluní. Během první světové války se však základní podmínky pro ekonomický rozvoj zásadně změnilly. Evropa ztratila své vedoucí postavení a do čela se dostaly severoamerické monopoly, které zcela ovládly kubánské hospodářství spolu se získaným zámořským územím.

Rozpad Rakousko-Uherska a vznik Československé republiky se projevil i v novém uspořádání cukrovarnického průmyslu. V Československu převažoval lehký spotřební průmysl orientovaný na vývoz a byl zcela závislý na světové stabilitě trhů. Po válce opět vzrostla spotřeba cukru, a tím se vyrovnala ztráta na trzích ve střední Evropě.¹³ Následné krize měly obrovské dopady na jednotlivé regiony. Až do poloviny 20. let 20. století se oživoval cukerní průmysl velice pomalu. Vliv na rozvoj měla nepříznivá situace na obilnářském trhu. V rámci poválečných krizí se v letech 1921/22 a 1922/23 projevil pokles vývozu a spotřeby cukru v důsledku přechodné odbytové krize. Taktéž neúroda v letech 1919–1922 bránila dosažení stavu před válkou.¹⁴

⁸ Jakubec, I. – Jindra, Z.: c.d., s. 215.

⁹ Důdek, F.: c.d., s. 29.

¹⁰ Jakubec, I. – Jindra, Z.: c.d., s. 215.

¹¹ Tamtéž, s. 216.

¹² Důdek, F.: c.d., s. 30.

¹³ Tamtéž, s. 76.

¹⁴ Tamtéž, s. 78.

Za důležité považuje autor zmínit rozlišení zakládaných cukrovarů spolu se základními technickými pokroky v oblasti zpracování cukrové řepy.

Dva základní typy cukrovarů jsou: surovárny a rafinerie. Surovárny zpracovávají cukrovou řepu až po surový cukr, a posléze odesílají tento produkt do rafinérií. V nich se provádí rafinace. Rafinací rozumíme čistící proces, při kterém se odstraňují nežádoucí příměsi a vzniká tak zpravidla čistý cukr. Otázkou je, do jaké míry bylo v tehdejší době výhodnější mít surovarnu či rafinerii. Také na zde dokumentovaném příkladě „*Drnovického cukrovaru*“ se nabízí otázka, proč byl postaven jako surovarna místo rafinerie.

Zmíníme pouze nejdůležitější objevy, které zcela zásadně ovlivnily postup výroby cukru. Tímto není jejich výčet ukončen, avšak v pozdějších letech docházelo spíše ke zdokonalování již zavedených procesů. V publikacích zabývajících se hospodářstvím jsou vždy popsány základní postupy výroby, včetně nejdůležitějších vynálezů. V *Dějínách zemědělského průmyslu v Československu* je této problematice věnováno několik stran. František Dudek se ve své knize *Monopolizace cukrovarnictví v českých zemích do roku 1938* těmito otázkami technického vývoje příliš nezabývá a klade důraz na projevy světových krizí v českých zemích. Krátkým výčtem změn v technologii výroby je uvedena kapitola cukrovarnictví od Jana Janáka v publikaci *Dějiny hospodářství českých zemí* od Ivana Jakubce a Zdeňka Jindry.

Jak už bylo zmíněno výše, řada technických novinek a postupů při zpracování řepy byla zdokonalena a objevena českými cukrovarníky. Zcela zásadní význam pro výrobu cukru měl objev *difúze* (1864), tedy zařízení k výrobě surové cukerné šťávy z řepných řízků vyluhováním za tepla v difuzérech (extraktorech). Vynálezcem je Julius Robert, majitel cukrovaru v Židlochovicích.¹⁵ Většina cukrovarů pak byla zařízena touto Robertovou difúzí, jak nám nabízí tabulkový přehled od J. Součka.¹⁶ Difúzí byl vybaven od svého vzniku také „*Drnovický cukrovar Offermann a spol.*“. Dále nabylo významu zavedení tzv. *saturace*, tedy čerání cukrové šťávy vápnem a její čištění kyslíčnickem uhličitým, což napomohlo ke zlepšení výtěžků cukru.¹⁷ Pokusy jsou spojeny s Hugo Jelínkem v 50. letech 19. století.¹⁸ Později docházelo k jejímu zdokonalování. V souvislosti se zaváděním saturace do procesu výroby se objevila konstrukce *železného kalolisu* Vincence Daňka v roce 1863.¹⁹ Kalolis

¹⁵ Vilikovský, V.: c.d., s.404.

¹⁶ Souček, J.: K historii vývoje průmyslu cukerního na Moravě (Do roku 1884). Brno 1914, s. 48 – 55.

¹⁷ Jakubec, I. – Jindra, Z.: c.d., s. 214.

¹⁸ Vilikovský, V.: c.d., s.406.

¹⁹ Jakubec, I. – Jindra, Z.: c.d., s. 214.

je přístroj k procezování rmutných cukerných roztoků, obzvláště pak slouží k odlučování vápenaté sedliny ze saturované šťávy. Dalším z důležitých vynálezů se stalo zavedení speciálních *difúzních nožů* strojníků Gollera a Wasgestiana v roce 1878.

II VYŠKOV V 19. STOLETÍ

Region Vyškovsko leží téměř ve středu Moravy na rozhraní Dražanské vrchoviny, Litenečických vrchů a nížiny Hornomoravského úvalu při řece Hané na trati Brno – Přerov a poblíž silnice Brno – Olomouc, v nadmořské výšce 254 metrů.²⁰

Základem rozvoje pro Vyškov se stal textilní a zemědělský průmysl. V první polovině 19. století převažovala textilní výroba. Rozptýlená manufaktura sehrávala ve zdejších podmínkách, především ve vyšších polohách Vyškovska, zcela podstatnou roli. Drobní domácí řemeslníci pracovali pro textilní průmyslníky v Brně. Cechovní a řemeslná výroba si udržovala jen malý podíl na celkové produkci. Průmysl zemědělský se odvíjel v režii menších dvorů a podniků. Z ostatních odvětví průmyslu jmenujme keramický a chemický.²¹

Druhá polovina 19. století přinesla postupnou likvidaci textilnictví a zejména otevření tratě Brno – Přerov roku 1869 znamenalo jeho definitivní zánik. Mezitím nabývá na významu vliv zemědělské výroby. Charakteristicky řepařský ráz regionu byl stvrzen roky 1868 a 1872. V roce 1868 vznikla komanditní společnost „*Drnowitzer Zuckerfabrik Offermann & Comp.*“ a čtyři roky nato „*Akciová rolnická továrna na cukr a líh ve Slavkově*“. Od této době se objevují první náznaky probouzejícího se českého uvědomění o vymanění z područí německé nadvlády ve městě. Česká vrstva obyvatel se začala účastnit spolkového života a tento vývoj je dovršen rokem 1882 vydáním „*Vyškovských novin*“. Silné zázemí našly ve Vyškově tiskárny, zejména Honova a následně knihtiskárna Františka Obziny.²² Ke konci 19. století došlo ke konečné likvidaci textilnictví ve Vyškově a většina původních drobných řemeslníků pracovala v brněnských textilkách. Největšímu rozmachu se tak těšila zemědělská produkce, která byla plně v režii „*Drnovického a Slavkovského cukrovaru*“. Pivovar se sladovnou měla v pronájmu firma Milchspeiser & Katscher z Ivanovic na Hané (vznikla roku 1871).²³ Ke konci 19. století zvítězil na radnici český duch a početná německá menšina ztrácela na významu a většina z nich odešla do Brna.²⁴

²⁰ Nekuda, V.: Vyškovsko. Brno 1965, s. 45.

²¹ Burian, V.: Průmyslové podniky na Vyškovsku v první polovině 19. století. Vyškov 1958, s. 4.

²² Mikulka, R. – Procházka, R.: Knihotiskař a nakladatel František Obzina. Vyškov 2000.

²³ Zlámal, V.: Vyškovsko, Národohospodářská propagace Československa, Řada A, Sv. XVI. Brno 1936, s. 99.

²⁴ I početná židovská komunita počátkem 20. století prodala synagogu nacházející se na náměstí ve Vyškově a větší část z nich odešla do Brna.

III DRNOVICKÝ CUKROVAR OFFERMANN A SPOL.

Založení této společnosti ve Vyškově v roce 1868 zcela změnil tvář a charakter zdejšího regionu.

Vzniku a založení komanditní společnosti napomohlo několik faktorů. S tím souvisí také základní otázka, proč zrovna Vyškov? Pravděpodobně největší úlohu pro umístění surovarny právě sem sehrála výstavba železnice ve směru Brno–Přerov.²⁵ Ta byla otevřena roku 1869. Důležitým faktorem, který ovlivnil rozhodnutí umístit surovarnu do Vyškova, byly vodní poměry.

III.1 ZALOŽENÍ CUKROVARU

O jednáních, která předcházela vzniku komanditní společnosti, nemáme dochovány žádné písemnosti.

Dne 11. 2. 1868 došlo ke schůzce u advokáta Gustava Heschla v Brně.²⁶ V jeho kanceláři byly dojednány podmínky pro vznik společnosti. Otázkou je, proč si účastníci vybrali právě tuto formu komanditní společnosti.²⁷ Bylo dohodnuto, že nově vzniklá firma se bude jmenovat „*Drnowitzer Zuckerfabrik von Herring Offermann & Co.*“ Oficiální žádost byla Zemskému soudu v Brně, oddělení pro civilní záležitosti, zaslána dne 6. 4. 1868.²⁸ Ve schválené společenské smlouvě²⁹ společnosti byly členy tito lidé:³⁰

Veřejní společníci (komplementáři):

Arnošt Jan svobodný pán z Herringů, Brno

Theodor rytíř z Offermannů, Brno

Edmund Bochner, Brno

²⁵ Původně měla trať vést přes Drnovice. Ale Drnovští železnici odmítli a trať byla vedena přes Vyškov. Důkazem je i val obepínající město Vyškov, po kterém železnice prochází.

²⁶ Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA Brno), Krajský soud civilní Brno (dále jen KS Brno), 1850–1949 (1963), karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

²⁷ Komanditní společnost je obchodní společnost, kde alespoň jeden společník (komplementář) ručí neomezeně, tj. celým jměním, ostatní (komanditisté) jen omezeně, tj. svými vklady (a mají proto menší práva i povinnosti). K obchodnímu vedení společnosti jsou oprávněni pouze komplementáři. In: Klimeš, L.: Slovník cizích slov. Praha 1983, s. 354.

²⁸ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

²⁹ Obsahuje: firmu a název společnosti; předmět podnikání; určení, kdo jsou komplementáři a kteří komanditisté; výše vkladu každého komanditisty.

³⁰ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

Vilém Skutezký, Brno

Komanditisté:

Jan svobodný pán z Mundiů, Vídeň

Karel rytíř z Offermannů, Vídeň

Se vznikem „*Drnowitzer Zuckerfabrik von Herring Offermann & Co.*“ se nabízí otázka, proč, když společnost sídlila ve Vyškově, je název odlišný. Ještě roku 1890 se *Max Proskowetz*³¹ rozčiluje, že firma se nesprávně nazývá „*Vyškovský cukrovar*“.³² Název „*Drnowitzer*“ se v názvu firmy objevil patrně z toho důvodu, že *Jan Mundy* byl v tehdejší době vlastníkem drnovického panství, a jakožto zakládající člen a jeden ze dvou hlavních podílníků si vymohl právo vložit tento přívlstek do firemního názvu.³³

Vedoucí podíly měly *Jan Mundy*, jehož vklad činil 200 000 zlatých a *Karel rytíř z Offermannů*³⁴ s vkladem 50 000 zlatých.³⁵ Ostatní podíly společníků nedosahovaly takových částek. Držiteli živnostenského oprávnění z 9. 2. 1868 pro provozování výroby surového cukru byli *Vilém Skutezký* a *Theodor rytíř z Offermannů*.³⁶

„*Drnovický cukrovar*“ byl založen jako čistá surovarna, nikdy nebyl rafinérií. Jaké důvody však vedly tyto podnikatele z Brna postavit surovarnu a ne rafinérii, když dozajista měli dostatek prostředků k postavení rafinérie, není známo. Vysvětlením může být nájem Sokolnického cukrovaru případně akciová účast v dalších cukrovarských společnostech.

³¹ Emanuel Proskowetz (1818–1909), pronajal si velkostatek Kvasice a roku 1851 zde postavil cukrovar, 1859 se stal radou olomoucké Obchodní živnostenské komory (dále jen OŽK) a dlouholetý předseda zemědělské sekce moravské Hospodářské společnosti v Brně. In: Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska. Ostrava 2003, s. 360.

³² Skutezky, G.: Der landwirtschaftliche Betrieb der Drnowitzer Zuckerfabrik zu Wischau. Wien 1906, s. 11.

³³ Zlámal, V.: Vyškovsko, Národohospodářská propagace Československa, Řada A, Sv. XVI. Brno 1936, s. 40.

³⁴ Karel rytíř z Offermannů (1792–1869), majitel textilních podniků v Brně, zasloužil se o rozvoj města Brna. In: Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska. Ostrava 2003, s. 326.

³⁵ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

³⁶ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., 1868 – 1947 (1958), karton č. 2, inv. j. 18.

III.2 VNITŘNÍ SPRÁVA CUKROVARU

Jak už bylo výše zmíněno, společnost založilo šest společníků. K obchodnímu vedení byli určeni pouze komplementáři (veřejní společníci). Nutno ještě podotknout, že společnost byla v německých rukou od svého vzniku až do roku 1945, kdy došlo k jejímu znárodnění.

Ředitelskou pozici zastávali výhradně členové z rodiny Skutezkých.³⁷ Většina z ostatních společníků příliš nejevila zájem o činnost podniku nacházejícím se ve Vyškově. Skutezští žili ve Vyškově a bylo praktické a výhodné ponechat jim vedení z hlediska správy a dozoru nad továrnou a výrobním procesem.

Jednotlivé schůze, které se konaly několikrát do roka, byly předem ohlášeny. Dělo se tak písemnou zprávou do *Brněnských novin*, *Moravských novin* a *Vídeňských novin*. Archivní materiál ukazuje na skutečnost, že zejména komanditisté *Jan svobodný pán z Mundiů* a *Karel rytíř z Offermannů* uvítali konání schůzí ve Vídni.³⁸ Zápisy ze schůzí se dochovaly až od roku 1913.³⁹

Prokuristé firmy, tedy zmocněnci pro jednání společnosti ve věcech obchodních, se určovali hned při vstupu jednotlivých členů do podniku. Jejich pravomoci byly omezeny buď částečně nebo v plném rozsahu vyplývajícím z prokury. Prokuristy firmy byli Skutezští a někteří další členové z řad komplementářů. Nutno podotknout, že na jednání prokuristů záviselo fungování cukrovaru a nesli za jeho fungování plnou zodpovědnost.

Změny ve společnosti se děly výhradně formou komunikace přes právníky v Brně. Pověření od společníků měli *Dr. Friedrich Klob* a *Dr. Karel Reissig*.⁴⁰ Ti mnohdy nezabránili vzniklým chybám v žádostech s komunikací se Zemským soudem v Brně a tím se doba vyřízení prodlužovala.⁴¹

Osoby ve vedení podniku měly šlechtické tituly. Dostávaly je za přínos v hospodářství. Roku 1918 ještě před koncem habsburské monarchie byly uděleny tituly rodině Skutezkých.⁴² Titulaturu *rytíř (Ritter)* za svým křestním jménem však moc neužili, neboť nově vzniklá první Československá republika záhy jejich používání

³⁷ Významná vyškovská rodina. Byla jedním z majitelů Drnovického cukrovaru ve Vyškově.

³⁸ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., 1868 – 1947 (1958), karton č. 1, inv. j. 1 - 2.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Vyřízení žádostí prodlužovala i různá vyrovnání mezi společníky, vyřízení pozůstalosti, nové společenské smlouvy, schvalovací proces, atd.

⁴² MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 1, inv. j. 1 – 2.

zrušila. Patrné je rozčarování Gustava Skutezkého st. a ml. a Huberta Skutezkého ze zákazu užívat šlechtický titulů.⁴³

III.3 ZMĚNY VE SPOLEČNOSTI

Jestliže pojednáváme o „*Drnovickém cukrovaru*“, je třeba zmínit se o jeho názvu. Ten prošel již 29. května 1872 změnou. Původní znění „*Drnowitzer Zuckerfabrik von Herring Offermann & Co.*“ bylo pozměněno na „*Drnowitzer Zuckerfabrik von Offerman & Comp.*“⁴⁴ Proč se tak stalo, prameny neuvádějí. Tento název platil až do roku 1925, kdy došlo k definitivnímu výmazu a konci existence společnosti „*Drnowitzer Zuckerfabrik von Offerman & Comp.*“ Českého názvu se cukrovar dočkal až v roce 1919, kdy se společnost mohla oficiálně v dopisech a dokumentech prezentovat jako „*Drnovický cukrovar & spol.*“⁴⁵ vedle německého originálu. Německý jazyk zcela převládal ve správě a fungování cukrovaru i po vzniku Československé republiky. Oficiálně proběhlo zavedení češtiny do správy cukrovaru až 1. května 1922.

Veškeré změny, které se uskutečnily za fungování komanditní společnosti, byly zveřejňovány v *Brněnských novinách*, *Vídeňských novinách* a *Moravských novinách*.⁴⁶

Vraťme se ke vstupům jednotlivých členů do společnosti a zároveň i do správní rady. Dne 29. září 1869 vstoupilo do společnosti několik členů.⁴⁷

Veřejní společníci:

Viktor svobodný pán z Herringů → *Nahradili Arnošta Jana*
Arnošt svobodný pán Herringů → *svobodného pána z Herringů*

Komanditisté:

⁴³ http://books.google.cz/books?id=Xl4HzEOsQqsC&pg=PA109&lpg=PA109&dq=Drnowitzer+Zuckerfabrik&source=web&ots=p3hfN9QT_-&sig=6IzW0w08WovAefstc4KmRqxIjlc&hl=cs (stav k 1. 4. 2008)

⁴⁴ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 1, inv. j. 1–2.

⁴⁵ Tamtéž, karton č. 2, inv. j. 18.

⁴⁶ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

⁴⁷ Tamtéž.

Karel rytíř z Offermannů jun., jmenován na místo svého otce Karla rytíře z Offermannů, vklad 62 500 zl.

Gustav rytíř z Schöllerů, vklad 75 000 zl.

Důvody, které nastaly v personálním zastoupení společnosti, neznáme.⁴⁸ V roce 1876 všechny právní věci související s výmazem komanditisty *Viktora svobodného pána z Herringů*⁴⁹ vyřizoval zmíněný *Dr. Friedrich Klob*.

Dne 9. srpna 1884 přistoupil do společnosti starší syn *Viléma Skutezkého, Med. Dr. Hubert Skutezký*.⁵⁰ Byl jmenován prokuristou firmy s právy zastupovat společnost od 13. 8. 1884. Jeho mladší bratr *Gustav Skutezký* vstoupil o tři roky později. Dne 18. května 1887 se stal prokuristou „*Drnovického cukrovaru*“.⁵¹

Roku 1890 *Dr. Hubert Skutezký* jako veřejný společník zaujal místo po svém otci. *Vilém Skutezký* zemřel roku 1889.⁵² V témže roce *Edmund Bochner ze Stražiska*⁵³ jun. přistoupil do společnosti jako komanditista.⁵⁴ Většina nově přichozích členů pocházela z Brna, kde vlastnili rozsáhlé podniky a pocházeli ze známých brněnských podnikatelských rodů.

Společník a nositel jména firmy *Theodor rytíř z Offermannů* zemřel roku 1892. U firmy zůstali společníci:⁵⁵

Jan svobodný pán z Mundiů

Viktor Offermann

Arnošt svobodný pán z Herringů

Edmund Bochner ze Stražiska senior

Edmund Bochner ze Stražiska junior

Karel rytíř z Offermannů

Med. Dr. Hubert Skutezký

⁴⁸ Pravděpodobně personální změny souvisí s úmrtími, vyhlášením konkursů na společníky nebo jen přepuštění podílů otců svým synům.

⁴⁹ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 2, inv. j. 18.

⁵³ Edmund Bochner ze Stražiska (1832–1903), vlastník soukenické továrny v Brně, angažoval se v řadě humanitárních organizací, prezident cukrovaru v Drahanovicích. In: Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska. Ostrava 2003, s. 52.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Cukrovar Vyškov: Sto let trvání 1868–1968. Vyškov 1968, s. 10.

Gustav Skutezký

V roce 1893 vstoupil *Arnošt Herring z Frankensdorfu* jako veřejný společník a působil zde až do jejího zániku.⁵⁶

Roku 1896, respektive dne 14.8. 1896 došlo k nájmu a zřízení odštěpného závodu v Sokolnicích,⁵⁷ jehož vedením byl pověřen prokurista *August Weiss*. Nájem uveřejnily *Moravské noviny*, které byly tehdy přílohou *Brněnských novin (Brünner Zeitung)*.⁵⁸

O rok později, následkem smrti pánů *Bohuslava a Heinricha svobodných pánů z Mundiů* a odchodem *Edmund Bochner ze Stražiska sen.* ze společnosti pro jeho upadnutí v konkurzu, byla uzavřena nová společenská smlouva mezi jednotlivými členy. Smlouva se uzavírala na deset let mezi těmito společníky:⁵⁹

Veřejní společníci:

Viktor svobodný pán z Offermannů, vklad 150 000 zl.

Arnošt svobodný pán z Herringů, 125 000 zl.

Med. Dr. Hubert Skutezký, vklad 65 000 zl.

Gustav Skutezký, vklad 65 000 zl.

Komanditisté:

Dr. Karel svobodný pán z Offermannů, vklad 100 000 zl.

Alfred svobodný pán z Kleinů, vklad 40 000 zl.

Edmund šlechtic z Bochnerů – Stražiska jun., vklad 55 000 zl.

Celkový kapitál společnosti činil *600 000 zlatých*. Smlouva platila od 1. května 1897 do 31. dubna 1907.⁶⁰

⁵⁶ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 2, inv. j. 18.

⁵⁷ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

Bratr *Dr. Huberta Skutezkého, Gustav Skutezký*, vstoupil do „*Drnovického cukrovaru*“ jako veřejný společník roku 1898.⁶¹ *Gustav Skutezký* působil ve správní radě i po změně společnosti až do roku 1937.

Roku 1904 se do společnosti dostal veřejný společník *Viktor rytíř z Bauerů*, kterému odstoupil *Viktor svobodný pán z Offermannů 50 000 zl.* ze svého vkladu a následně byl jmenovaný *Viktor z Offermannů* vymazán jako veřejný společník firmy.⁶²

V roce 1911 zanikla prokura *Augusta Weisse*, který byl pověřen vedením Sokolnického odštěpného závodu.⁶³ Téhož roku zemřel *Viktor rytíř z Bauerů* a po vyřízení závěti nastoupili do cukrovaru jeho synové:⁶⁴

Veřejní společníci:

Dr. Viktor rytíř z Bauerů

Dr. Mořic rytíř z Chlumeckých – Bauerů

Petr Pavel rytíř z Bauerů

Všichni tři měli omezenou prokuru: byli vyloučeni z vedení firmy, zastupování a podepisování obchodních smluv. Pro vyřizování veškerých smluv a podmínek byl jejich zastupováním pověřen *Dr. Karel Reissig*. Navýšily se vklady majitele Drahanovic *Alfreda svobodného pána z Kleinů z Wiesenbergu* na 9000 K. a *Edmund Bochner šlechtic ze Stražiska* na 11 000 K.⁶⁵

Už o dva roky později navyšovali své vklady *Alfred svobodný pán Klein-Wiesenberg* z 89 000 na 178 000 K. *Edmund Bochner šlechtic ze Stražiska* z 131 000 na 262 000 K.

V roce 1918 nastal pro některé z členů rodiny Skutezkých šťastný den. Pro zásluhy o rozvoj hospodářství byli povýšeni do rytířského stavu. *Gustav Skutezký* a *Hubert Skutezký* dostali rytířský řád dne 30. 7. 1918, avšak vzhledem k okolnostem vzniku první Československé republiky si titul nepodrželi moc dlouho.⁶⁶ Téhož roku, dne 8. června 1918, zemřel *Alfred svobodný pán z Kleinů*.⁶⁷

⁶¹ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 2, inv. j. 18.

⁶² MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

*Herbert Doblhoffovi*⁶⁸ byla propůjčena prokura dne 2.6. 1919⁶⁹ a o sedm dní později vstoupil do společnosti syn *Gustava Skutezkého*, *Gustav Skutezký jun.* jako prokurista. Zaregistrováni byli až 19.července 1919 do obchodního rejstříku.

Roku 1920 vstoupili dva další komanditisté *Klein-Wiesenbergové* po svém otci *Alfredu svobodném pánu Klein-Wiesenbergovi*.⁷⁰

Dr. František Klein-Wiesenburg, vklad 178 000 Kč

Alfred Klein-Wiesenberg, vklad 178 000 Kč

Dále byl navýšen vklad *Edmunda Bochnera* z 262 000 Kč na dvojnásobek. Totéž se stalo roku 1921, kdy *Dr. František Klein* zvýšil svůj dosavadní podíl v cukrovaře na 356 000 Kč. Stejného roku vstoupil *Gustav Skutezký junior* jako osobně ručící společník.⁷¹ K odlišení a nezaměňování dvou jmen užívá syn *Gustava Skutezkého* před jménem titul „*Dipl.-Landwirt*“ ze Zemědělské univerzity ve Vídni z roku 1921.⁷²

Dne 24. května 1922 došlo k výmazu odštěpeného závodu, který byl provozován od 6. července 1896 do 1. července 1916, z obchodního rejstříku, protože vypršela lhůta nájemní smlouvy. Do Sokolnického cukrovaru vstoupila jako nový nájemce *Moravská agrární a průmyslová banka*.⁷³ 16. 8. 1922 bylo provedlo zapsání prokury *Arnošta Eise* do obchodního rejstříku. Po necelých pěti měsících byla vymazána, neboť *Arnošt Eis* odešel z cukrovaru.⁷⁴ V roce 1923 kromě vymazání prokury *Arnošta Eise* došlo k úmrtí *Arnošta Herringa* a jeho místo zastoupil *Jan Herring* jako osobně ručící společník. Dále přistoupily *Břeclavské cukerní rafinérie, a. s.* do „*Drnovického cukrovaru*“ jako komanditistka s vkladem 200 000 Kč. Správní rada výše zmíněné společnosti se usnesla na vstupu již 27. 10. 1923.⁷⁵ Souvislost s tímto vstupem lze přičíst zejména *Herbertu Doblhoffovi*, který byl členem představenstva *Břeclavských rafinérií*.

⁶⁸ Tehdejší majitel zámku Račice a podílník cukrovarnických firem na jižní Moravě (Břeclavské rafinérie, atd.)

⁶⁹ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 2, inv. j. 18.

⁷⁰ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² <http://www.boku.ac.at/4742.html> (stav k 1. 4. 2008)

⁷³ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

Největší změna, k níž došlo od založení „*Drnovického cukrovaru Offermann & spol.*“, přišla v roce 1924. Stalo se tak v důsledku porolnění cukrovarů spojených s pozemkovou reformou prováděnou Československým státem.⁷⁶

V téže roce 1924 došlo k přeměně komanditní společnosti na akciovou a změnil se i název. Z „*Drnovického cukrovaru & spol.*“ se stal „*Vyškovský cukrovar, a.s.*“, kde největší akciový podíl ve společnosti měla rodina Skutezkých z Vyškova.

III.4 OCHRANNÁ ZNÁMKA CUKROVARU

Ochranná známka představuje spolehlivý, mezinárodně uznávaný a státem garantovaný způsob ochrany výrobků nebo služeb. Dává svému držiteli soudně vymahatelnou právní záruku, že *dobré jméno* jeho produktu nebo značky nebude zneužíváno jiným účastníkem hospodářské soutěže.

Originál žádosti k přihlášce o ochrannou známku cukrovaru nemáme. Zmínku nacházíme až v roce 1925, kdy definitivně přestala existovat komanditní společnost „*Drnovický cukrovar Offermann a spol.*“ a kdy muselo dojít k přepsání této známky na nového majitele. Protože se změnil název firmy, vedení cukrovaru muselo zažádat o převedení původní ochranné známky na novou společnost a následně zaslat i novou ochrannou známku v několika vyhotoveních a zněních, jak v německém tak v českém.

Původní ochranná známka cukrovaru byla vydána 2.11. 1898 a to na zboží surový cukr, melasa a osmozová voda.⁷⁷ Protože v roce 1924 došlo ke zmiňované změně, museli akcionáři přistoupit k novému schválení ochranné známky. Museli pouze oficiálně vyčkat až do faktického ukončení činnosti a výmazu z obchodního rejstříku firmy „*Drnovický cukrovar Offermann a spol.*“

⁷⁶ Voženílek, J.: Pozemková reforma v Československé republice. Praha 1924, s. 158–166.

⁷⁷ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 4, inv. j. 61.

IV HOSPODAŘENÍ CUKROVARU

Důležitou roli při fungování cukrovaru hraje půda. Vyškovský cukrovar se opíral ve svém fungování o propachtované (pronajaté) dvory. Nájemní objektů, zemědělské půdy či jiných cukrovarnických továren často pomáhaly cukrovaru přežít nepříznivá období, kdy se cena cukru propadla na neobchodovatelnou úroveň, případně když došlo ke krizím v rámci Evropy nebo krizím celosvětového měřítka.

S tím do značné míry souvisí i odpověď na dříve položenou otázku, proč byl „*Drnovický cukrovar*“ založen jako surovárna. Odpovědí nám mohou být nájemní cukrovarů, akciová účast v jiných společnostech, atd.

IV.1 POZEMKOVÝ FOND CUKROVARU

Od vzniku „*Drnovického cukrovaru*“ jeho pozemkový fond neustále narůstal. Až do roku 1924 se neustále zvyšoval počet pronajaté půdy a největšími pronajímateli do konce existence komanditní společnosti byly: *Augustiniánský klášter sv. Tomáše v Brně a Arcibiskupství olomoucké*.⁷⁸ První ze zmíněných pozemkových vlastníků pronajímal cukrovaru kolem 400–500 ha. Arcibiskupství olomoucké pronajímalo kolem 446 ha. Tito dva největší pozemkoví vlastníci stáli za úspěchem vývoje a rozvoje cukrovarnictví ve Vyškově.

Nutno zmínit, že cukrovar měl ve své vlastní režii vždy kolem 380–400 ha. Je v tom započítána i zastavěná plocha obytných domů a surovárny.

V materiálech týkajících se pronájmu se dochovala smlouva s Arcibiskupstvím olomouckým ze dne 1. ledna 1886.⁷⁹ Smlouva byla uzavřena na dobu určitou do 31. prosince 1900. Následně se prodloužila po uplynutí dané doby opět na dobu určitou a to od 1. 1. 1901 do 31. 12. 1915. Už v roce 1913 došlo k opětovnému prodloužení předložené smlouvy a to s platností od 1. 1. 1916 do 31. 12. 1930. Stav přesného počtu propachtované zemědělské půdy, tedy všech rolí, luk, pastvin a zahrad včetně zastavěné plochy, byl ke dni 1. 1. 1916 446 ha 29 ar a 64 m².⁸⁰ Nájemné od roku 1916 činilo 92 000 šilinků splatných ve čtyřech splátkách a to vždy k 1. 1., 1. 4., 1. 7. a 1. 10.⁸¹ Přes propachtované pozemky vedl i arcibiskupský

⁷⁸ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 4, inv. j. 41.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

vodovod, který se stal základem sporu o nájemné s místními obyvateli Nosálovic v prosinci roku 1889.

Přehled pronajaté půdy včetně zastavěných ploch (tab.1):

Rok	Vlastní půda (ha)	Pronajatá půda (ha)	Půda celkem (ha)
1894			3 019
1915	407		
1916		446	
31.3.1924			4227
31.12.1924			3705
31.12.1926	307		2514
31.12.1933			1541
31.12.1936			1113
31.12.1938	266		1135

IV.2 PRONÁJMY DVORŮ

Pronájem dvorů byl pro cukrovar životně důležitý, avšak před rokem 1900 v něm chybí aktový materiál. Výjimkou jsou smlouvy ke koupím a pronájmům mlýnů nebo dochovaná smlouva s Arcibiskupstvím olomouckým se soupisem veškerého movitého i nemovitého inventáře. Jednotlivé dvory se nacházely v nejbližším okolí Vyškova a tvořily základ hospodářství cukrovaru.

K roku 1906 můžeme jmenovat 22 dvorů, jejichž celkový půdní fond čítal na 3801 ha a 79 ar.⁸² Počet zaměstnanců na těchto dvorech a statcích byl 510. Kampaní se však účastnilo na 2000–3000 lidí z Vyškovska. Následující tabulka se dvory a jejich rozlohou spolu s pronajímatelem.⁸³

⁸² Skutezky, G.: Der landwirtschaftliche Betrieb der Drnowitzer Zuckerfabrik zu Wischau. Wien 1906, s.15 – 16.

⁸³ Tamtéž.

Přehled pronajatých dvorů (tab. 2):

Dvorce	Výměra		Vlastník
	ha	ar	
Ivanovice a Hoštice	424	14	Její výsost princezna Maria Terezia v Bavorsku
Heroltice	55	60	Mich. říšský rytíř z Mannerů
Chválkovice	133	65	Em. Wichodil rytíř z Hannaburgu
Vyškov	678	17	Metropolitní kapitula v Olomouci
Pustiměř a Zelená Hora	275	42	Metropolitní kapitula v Olomouci
Drnovice	177	60	Nadace Jana Mundiho
Dvůr u silnice	147	49	Nadace Jana. Mundiho
Čechyně	93	69	Augustiniánský klášter sv. Tomáše v Brně
Habrovany	80	33	Julius rytíř z Gomperzů
Hlubočany a Terešov	236	64	Julius rytíř z Gomperzů
Bohdalice a Pavlovice	286	71	Arnošt říšský rytíř z Mannerů
Kojátky	243	3	Arnošt říšský rytíř z Mannerů
Bohaté Málkovice a Kozlany	306	1	Augustiniánský klášter sv. Tomáše v Brně
Rošťoutky a Milonice	311	1	kníže Johann II. von Liechtenstein
Hvězdlice	130	4	Augustiniánský klášter sv. Tomáše v Brně
Komořany	222	26	Karolína Klazarová
Celkem:	3801	79	

Pro rok 1907 máme zprávy ze Schematismu statků a cukrovarů na Moravě a ve Slezsku.⁸⁴ V pronájmu měla surovarna 3812 ha, tedy o něco málo více než před rokem.⁸⁵ Seznam dvorů (viz. tab. 2) se v podstatě nezměnil až do roku 1924, kdy došlo v roce 1924 k přeměně komanditní společnosti na akciovou společnost v důsledku pozemkové reformy.

K existencím dvorů nutno připomenout, že se ve fondovém materiálu dochovaly jednotlivé opisy živnostenských oprávnění na provádění různých drobných oprav, kovářské, kolářské a jiné činnosti ve vlastní režii na jednotlivých dvorech.

⁸⁴ Neuster Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien. Brünn 1907.

⁸⁵ Tamtéž, s. 295.

IV.3 VLASTNICTVÍ A NÁJMY MLÝNŮ

Oblast zájmů „*Drnovického cukrovaru*“ zahrnovala i koupě a pronájem mlýnů v jednotlivých obcích kolem Vyškova. Proč tedy cukrovar investoval do mlýnů v blízkém okolí města? Pravděpodobně to souvisí se zajištěním odbytu pěstovaných obilnin na pronajatých dvorech a s budováním vlastního soběstačného hospodářství se zajištěním stálého příjmu. Navíc s koupí souvisí výhody plynoucí z práv mlýnů. Jednalo se tedy zejména o mlýny v Ivanovicích na Hané, Drnovicích a Nosálovicích.

Ivanovický mlýn patřil od roku 1882 uskupení tří cukrovarů: *Drnovickému, Doloplazskému a Zborovicko-Kojetínským cukrovarům A. Poppera a spol.*⁸⁶ V Ivanovicích na Hané, vedle tohoto uskupení, fungovala již od roku 1871 významná firma *Milchspeiser & Katscher*, která se svou sladovnou a pronájmem vyškovského pivovaru dosahovala světového významu.

Dne 1. října 1910 koupila firma „*Drnovický cukrovar*“ mlýn v Drnovicích od *Josefa Zoubka*.⁸⁷ Ovšem definitivně byl v rukou cukrovaru až o rok později, neboť mlýn měl v nájmu *Vojtěch Ambroz* a bylo nutno dodržet tento dřívější závazek. Mlýn byl se všemi příslušnými stavbami a pozemky prodán za hotovost 24 000 K.⁸⁸ Mlýnář *Zoubek* také až do své smrti do roku 1926 pobíral za každý uplynulý rok od „*Drnovického cukrovaru*“ 40 kg cukru.⁸⁹

Poslední mlýn, který vlastnila Drnovická surovarna, se nacházel v Nosálovicích u Vyškova. Dne 20. října 1907 koupila zmíněná firma mlýn i se všemi pozemky a nemovitostmi za 50 000 K.⁹⁰ Protože na pozemcích vázlo věčné břemeno, muselo dojít také k vyrovnání s *Cecilí Herbrichovou* a navíc mlýn byl již od 1. září 1889 zatížen pohledávkou u Hypoteční banky markrabství moravského v Brně.⁹¹ Co sledovalo vedení cukrovaru zakoupením Nosálovského mlýna se můžeme jen domýšlet. Pravděpodobně s tím souviselo částečné vyřešení sporů ohledně vedení vodní šachty z Drnovic do cukrovaru přes pozemky v Nosálovicích.

⁸⁶ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 5, inv. j. 50.

⁸⁷ Tamtéž, karton č. 5, inv. j. 48.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž, karton č. 5, inv. j. 47.

⁹¹ Tamtéž.

IV.4 NÁJEM CUKROVARU V SOKOLNICÍCH

Jeden z nejstarších cukrovarů na Moravě byl založen v roce 1840 v Sokolnicích. Na popud hraběte *Dietrichštejna*, postavil tento cukrovar *Alois Sukup*, který měl již praxi s takovými stavbami. V roce 1937 zřídil cukrovar v Napajedlích.

Roku 1896, respektive dne 14. 8. 1896 došlo k pronájmu Sokolnického cukrovaru hraběte *Vladimíra Mitrovského z Mitrovic*.⁹² Vedením byl pověřen *August Weiss*, jakožto prokurista pro odštěpný závod.⁹³ Zprávu o pronájmu můžeme nalézt v Listech cukrovarnických. Zde se píše: „*Cukrovar v Sokolnicích. Jak jsme již stručně sdělili, byl cukrovar tento od majitele hr. z Mitrovic dán v nájem. Nájemcem jest združení cukrovarů ve Výškově, Šlapanicích, Židlochovicích a v Modřicích a sice na dobu 20 let za 38 000 zl. ročně. Úředníci nynější byli provisorně na dobu jednoho roku na svých místech ponecháni.*“⁹⁴

K vymazání odštěpného závodu v Sokolonicích z obchodního rejstříku došlo dne 24. května 1922, který byl provozován od 6. července 1896 do 1. července 1916. Do Sokolnického cukrovaru vstoupila *Moravská agrární a průmyslová banka* jako nový nájemce.⁹⁵

Zmíňme, že uvedený závod získal v roce 1890 na výstavě ve Vídni čestný diplom spolu s bronzovou medailí.⁹⁶

⁹² Gross-Industrie Oesterreich, Díl 5. Wien 1898, s. 145–148.

⁹³ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

⁹⁴ Cit. d., Listy cukrovarnické, ročník XIV, 1895-96, s. 329.

⁹⁵ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

⁹⁶ Gross-Industrie Oesterreich, Díl 5. Wien 1898, s. 148.

V TECHNICKÝ A STAVEBNÍ ROZVOJ CUKROVARU

Cukrovarnictví se stalo během svého vývoje v Čechách a na Moravě výstavní skříní strojího a technického pokroku. Cukrovary musely neustále zdokonalovat a zlepšovat výrobní proces zakupováním novějších zařízení. Taktéž v „*Drnovickém cukrovaře*“ inovovalo samotné vedení proces výroby cukru. Zlepšování se pak projevilo ve zkracování doby řepných kampaní a ve větších výtěžcích v podobě surového cukru (viz. tab. 3).

Přehled cukrovarských kampaní (tab. 3):

Rok	Zpracováno q řepy	Dosaženo q sur. cukru	Délka kampaně - dny
1870	252 691, 80		4
1871	246 191, 80	24 721, 33	103
1872	417 881, 85	36 640, 34	152
1873	355 071, 10	36 753, 77	123
1874	361 311	40 800	135
1875	403 629	41 052	141
1884	369 177		143
1885	279 360		109
1893	556 248		105
1894	767 409	92 147	
1905	727 615		
1906	732 043, 89		
1907	769 353, 30		92
1910	837 206		
1911			61
1912	1 018 425	141 604	92, 5
1913	753 430		
1914	857 490, 60		76
1915			65, 5
1916	626 465, 13		
1918	568 938, 23		

V.1 VÝMĚNA STROJNÍHO ZAŘÍZENÍ, PATENT

V aktovém materiálu se téměř nezachovaly informace o nákupech jednotlivých zařízení pro lepší zpracování cukrové řepy. Z větší části jsme proto odkázáni na publikaci ke 100. výročí založení surovarny a na zprávy ze soudobých odborných časopisů. Zejména *Listy cukrovarnické* (vycházející nepřetržitě od roku 1882) nabízejí články k technickým inovacím a postupům při získávání cukru.

Podle výsledků řepných kampaní se část ze zisku dávala na rozvoj cukrovaru. Částka na zlepšování strojů nebyla vždy stejná. V některých letech se investovat do rozvoje vůbec nemuselo.

První investice začaly již roku 1881, kdy došlo k zakoupení nové difusní baterie a centrifuga (zařízení k oddělování tekutin od pevných částic). Obnovou a zvětšením proběhla i rekonstrukce řepného skladiště.⁹⁷ Rozsáhlou investicí byla stavba vápenky v roce 1890.⁹⁸

Z roku 1894 máme zmínky hned o dvou záležitostech týkajících se cukrovaru ve Vyškově. První z nich se zabývá otázkou sušení řízků.⁹⁹ Sušáren v té době bylo poskrovnu a jejich rozšiřování bylo velice zdlouhavým procesem. Nutno podotknout, že sušárna ve Vyškově se v té době řadila mezi jedny z největších. Druhá zmínka se týká patentu Gustava Skutezkého a H. Muchy ze dne 17. června 1894, vedeným pod č. 79535.¹⁰⁰ Jednalo se o přístroj k zužitkování unikajícího tepla ze sušáren.

V roce 1898 došlo k pořízení dalšího difuzéru, zlepšení řezačky řízků, zakoupení železného výtahu a měla se rekonstruovat centrifuga.¹⁰¹ V letech 1900–1901 vedení cukrovaru nezhálelo. Vyčlenilo částku zhruba kolem 40 000 zl. na drobné stavby, transmise, centrifugu pro zadinové produkty, míchadlo cukroviny, pračku na řepu, dynamo a další.¹⁰²

V roce 1906 se projevil nedostatek železničních vagónů na tzv. *Feldbáhnce* vedoucí z cukrovaru do jeho řepných rajónů. Investice do zařízení dosáhly v tomto roce zhruba 60 000 zl.¹⁰³

⁹⁷ Cukrovar Vyškov: Sto let trvání 1868–1968. Vyškov 1968, s. 8.

⁹⁸ Tamtéž, s. 9.

⁹⁹ *Listy cukrovarnické*, ročník XIII., 1894–1895, s. 187 – 190.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 437.

¹⁰¹ Cukrovar Vyškov: Sto let trvání 1868–1968. Vyškov 1968, s. 11.

¹⁰² Tamtéž, s. 11.

¹⁰³ Tamtéž, s. 11.

V roce 1907 byl zakoupen nový parní kotel, tři nové kalolisy, nový parní stroj značky Compoud a další rekonstrukce již postavených zařízení či budov. Investice do připravovaných změn činily rekordní částku 304 000 K¹⁰⁴ a pokračovalo se v nich také v následujících dvou letech. Náklady na opravy budov, zlepšení procesu saturace dosáhly nákladů 130 000 K.¹⁰⁵

V letech 1910–1911 v souvislosti s obměnami zařízení byly zakoupeny 2 nové kalolisy značky Kroog, postaven byl uhelný most spolu s uhelným depem¹⁰⁶ a pro dopravu uhlí se pořídila elektrická lokomotiva. Investice dosáhly 61 000 K. Taktéž v letech 1911–1912 pokračovala rekonstrukce již některých nevyhovujících zařízení. Pořízen byl jeden generátor, elektrický pohon pro sušárnu, rekonstruovala se vakuová stanice a přestavěna byla barometrická kondensace.¹⁰⁷ Za částku 120 000 Korun došlo k nahrazení dvou centrifug z prvních let fungování továrny a zakoupily se 3 generátory poháněné naftovým motorem.¹⁰⁸

Během první světové války neprobíhaly žádné investice do výměny a zlepšení stávajícího zařízení. Nedostatek kvalifikovaných odborníků v důsledku narukování na fronty znemožňoval dosahovat předválečné produkce. Mužskou práci tak v továrně zastávaly ženy a případně ruští zajatci. Tím poklesla samozřejmě produkce surového cukru a majitelé cukrovaru viděli jeho budoucnost velmi černě. Dokonce zvažovali jeho úplné zavření.

Nové změny, jež nastaly po vzniku první Československé republiky v podobě pozemkové reformy a boje o porolnění cukrovarů, nepřispěly příliš k rozvoji cukrovaru. Předválečné výroby cukru bylo dosaženo za značného úsilí až po roce 1924.

Vedení cukrovaru si bylo během fungování společnosti vědomo, že cukrovar je závislý především na propachtované půdě a drobných zemědělcích, kteří pro něj pracovali během kampaní. Z toho plyne, že se cukrovar musel přizpůsobovat výkupním cenám cukrové řepy a čelit výhružkám rolníků, že si postaví rolnický cukrovar v Nezamyslicích. Tím by cukrovar dostal citelnou ránu v uzavírání nájemních smluv s půdou. Už tak Slavkovský cukrovar někdy značně zasahoval do oblasti zájmů Vyškovského cukrovaru. Zvláště když probíhala jednání mezi kontrahenty¹⁰⁹ o půdě.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 12.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 12.

¹⁰⁶ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 4, inv. j. 58.

¹⁰⁷ Cukrovar Vyškov: Sto let trvání 1868–1968. Vyškov 1968, s. 14.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Kontrahent je smluvní strana, případně též kontraktor.

V.2 ŽELEZNICE, TZV. FELDBÁHNKA

Samostatná kapitola související s cukrovarnictvím, která by neměla být opomenuta ani v této práci, je věnována výstavbě úzkorozchodné trati, tzv. *polní dráhy*, „*Feldbáhnky*“. Tato úzkorozchodná trať vedla do největšího řepného rajónu „*Drnovického cukrovaru*“ ve vyškovském okrese. Polní dráha protínala katastry těchto obcí ležících v „*německém jazykovém ostrůvku*“: *Hlubočany, Kučerov, Rostěnice, Zvonovice, Lysovice*.

Projekt k vytvoření úzkorozchodné železnice byl předložen *Gustavem Skutezkým* v roce 1906.¹¹⁰ Dodavatelem lokomotiv a veškerého vybavení pro tuto železnici se stala firma „*Orenstein & Koppel společnost S R.O.*“. Vystavení objednávky pro dodání lokomotivy proběhlo dne 10. 9. 1906 v kanceláři *Ing. Karla Stránského* na Křížové 65-1 v Brně.¹¹¹ Povolení k provozu dráhy bylo vydáno 4. ledna 1907. Pro rok 1907 víme, že strojvedoucím byl *Ferdinand Pleřka sen.* a *Bernard Přerovský* byl mistrem vagonářským.¹¹²

Cukrovar však ještě před postavením tzv. *Feldbáhnky* vlastnil jednu parní lokomobilu o výkonu 4 HP, která byla zakoupena roku 1904.¹¹³

Dalších investic do této trati, která se stala životně důležitou při svozu cukrové řepy při kampaních, se dostalo až roku 1909, kdy došlo k nákupu osmi vagónů.¹¹⁴

V letech 1912–1913 se dočkala trať prodloužení, ze stávajících 9 km na 11 km. Také již nedostačovaly dvě parní lokomotivy, které svážely řepu.¹¹⁵ V roce 1912 se ke stávající parní lokomobile zakoupila další. Její výkon dosahoval 10 HP a výrobcem byl *Wolf Magdeburg*.¹¹⁶

Pro roky 1914–1915 byly vyměněny dosavadní pražce na dráze za dubové a taktéž došlo k vybudování bazénu na dešťovou vodu pro parní lokomotivy a lokomobily.¹¹⁷

Někdy mezi lety 1919–1924 došlo k vybudování vlečky vedoucí z cukrovaru na vyškovské vlakové nádraží.¹¹⁸

¹¹⁰ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 4, inv. j. 58.

¹¹¹ Tamtéž, karton č. 40, inv. j. 340.

¹¹² Neuster Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien. Brün 1907, s. 295.

¹¹³ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 40, inv. j. 317.

¹¹⁴ Cukrovar Vyškov: Sto let trvání 1868–1968. Vyškov 1968, s. 12.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 14.

¹¹⁶ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 40, inv. j. 317.

¹¹⁷ Cukrovar Vyškov: Sto let trvání 1868–1968. Vyškov 1968, s. 15.

¹¹⁸ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 40, inv. j. 317.

V 60. letech 20. století se na polní dráhu bývalého „*Drnovického cukrovaru*“ pozapomnělo. Tehdy železniční dopravu nahradila nákladní automobilová doprava, trať byla vytrhána a ponechána svému osudu.¹¹⁹

Zajímavostí je, že Skutezští měli jednotlivé lokomotivy pojmenovány podle svých manželek. Ta nejmenší lokomotiva se jmenovala Amalie¹²⁰ a ty další nesly pojmenování Marianne a Elisabeth.

V.3 VÝSTAVBA DOMŮ PRO ZAMĚSTNANCE

Vzpomene si ještě dnes někdo z obyvatel města Vyškova, že budovy lemující Brněnskou ulici naproti bývalého Okresního úřadu ve Vyškově patřily „*Drnovickému cukrovaru*“, který se zasloužil o jejich výstavbu? Vývoj cukrovarnictví byl doprovázen krizemi a ty se promítaly do vztahů mezi vedením továrny a zaměstnanci. Probíhaly boje o zvýšení výkupní ceny cukru, zaměstnanci se bouřili pro špatné platové podmínky a boj o porolnění cukrovaru neutíchal. Nezbyvalo než na problémy reagovat.

Cukrovar zaváděl dle jednotlivých nařízení vlády i vznik nemocenského a penzijního fondu. Nemocenský fond byl zřízen 1. ledna 1880.¹²¹ 1. července 1919 předalo vedení továrny závodní nemocenskou pokladnu Okresní nemocenské pokladně ve Vyškově. Taktéž se cukrovar staral o své bývalé zaměstnance a zřídil jim starobinec.

V roce 1911 již nestačily domy pro zaměstnance z dřívější doby, a tak bylo rozhodnuto o výstavbě nových domů. 26. července 1913 proběhla kolaudace domků stavěných pro šest rodin.¹²² První světová válka přinesla útlum ve stavebním ruchu a opět vše se rozběhlo až po roce 1920.

Po vyvlastnění některých pozemků k centru města na základě probíhající pozemkové reformy, se otevřela cesta k výstavbě kolonií domů. Po různých peripetiích týkajících se zejména nedodržování stavebního plánu ze strany cukrovaru a následná

¹¹⁹ Jeden z posledních okamžiků existence trati je zachycen na dokumentu ze 60. let 20. století. V dnešní době se o její bývalou existenci zajímají zejména brněnští železničáři, kteří mapují historické úzkorozchodné dráhy na Moravě. Jednotlivé informace k existenci polní dráhy se objeví i ve *Vyškovských novinách*.

¹²⁰ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 40, inv. j. 317.

¹²¹ Cukrovar Vyškov: Sto let trvání 1868 – 1968. Vyškov 1968, s. 10.

¹²² MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 4, inv. j. 58.

dodatečná jednání stavebního řízení, byly tyto domy ke konci roku 1920 schváleny.¹²³
Téhož roku v únoru bylo vydáno povolení ke stavbě písárny v areálu továrny.¹²⁴

Citelný nárůst zaměstnanců v cukrovaře po skončení 1. světové války dokumentují další žádosti o výstavbu vysokého činžovního domu. K dokončení domu došlo v letech 1923-1924 a počátkem 30. let 20. století v něm zavedli výtah.¹²⁵

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

VI ROK 1924. ROK ZMĚN NEBO NUTNOST?

Rok 1924 znamenal v dosavadní činnosti cukrovaru zlom. Došlo k přeměně nevyhovující komanditní společnosti na společnost akciovou. Většina bývalých společníků se stala největšími akcionáři. Zejména rodina Skutezkých byla hlavním podílníkem takto vzniklé společnosti, která přebrala veškeré závazky a pozemkový fond bývalého „*Drnovického cukrovaru Offermann a spol.*“.

Proč ke změně ve formě přeměny komanditní společnosti na akciovou vůbec došlo? Jestliže komanditní společnost fungovala od roku 1868 bez jakýchkoliv větších problémů až na občasné změny v podílnících společnosti, proč se najednou ze dne na den v březnu roku 1924 valná hromada usnesla, že bude potřeba společnost přeměnit? S čím souviselo právě ono rozhodnutí, které nastolilo zrychlený proces změn a téměř okamžitý vznik nové akciové společnosti?

Na tyto otázky nenalezneme uspokojující odpovědi, ale pokusme se nastínit důvody procesu přeměny. V roce 1924 vrcholil boj o porolničování cukrovarů a šel ruku v ruce s probíhající pozemkovou reformou Československé republiky. Jan Voženílek ve své publikaci k pozemkové reformě tvrdí: „*Účinným prostředkem zabezpečení cukrovarů v pozemkové reformě jest jejich p o r o l n i č o v á n í. Demokratisace půdy nemůže zůstatí bez důsledků pro cukrovarský průmysl. Zlidovění půdy provází zlidovění cukerního průmyslu, jehož lze dosáhnouti jen přímou účastí dodavatelů cukrovky – rolníků – na závodech jich řepu zpracujících. Snahy rolnictva po porolničení nesměřují pouze k cukrovarům na zabraném majetku pozemkovém, nýbrž i k těm, které sice nepodléhají záboru, ale jsou velkého majetku pozemkového zásobovány řepou. Snaha porolničování neprýští jen z momentů stavovských, z touhy po podílu na podnikatelském zisku cukrovarnickém a tím po lepším zhodnocení cukrovky, ona sleduje i vyšší cíle politické a zájem o prosperitu cukrovarů samotných. Cukrovarnický průmysl patřil z veliké části do sféry kapitálu cizího, nejen národně, ale také státně. Vliv cizího kapitálu se porolničením vylučuje nebo aspoň vydatně seslabuje.*“¹²⁶

Tento ocitovaný úryvek osvětluje část důvodů, které se pravděpodobně staly základem rozhodnutí o změně společnosti. Přeměnou se dosáhlo mimo jiné i toho, že veškerá půda, která byla zabrána pozemkovou reformou, byla ze záboru propuštěna.

¹²⁶ Cit.d.: Voženílek, J.: Pozemková reforma v Československé republice. Praha 1924, s. 162.

Výjimku tvořila půda patřící cukrovaru. Ta byla dle záborového zákona snížena do 150 ha.¹²⁷

Schůze „*Drnovického cukrovaru Offermann a spol.*“ se dne 16. dubna 1924 usnesla na vzniku nové společnosti. Na jednání o změně společnosti byli:¹²⁸

Veřejní společníci:

Dr. Hubert Skutezký

Jan Herring

Dr. Gustav Skutezký

Gustav Skutezký ml.

Komanditisté:

Edmund Bochner

František Klein

Fa. Břeclavské rafinerie cukru akciová společnost

Změna proběhla ke dni 31. března 1924. Komanditní společnost tak převedla veškerá svá aktiva i pasiva, stejně jako všechny propachtované dvory na nově vzniklou akciovou společnost. Celková cena „*Drnovického cukrovaru*“ se všemi 13 dvory činila 17 643 610, 64 Kč. Výměra pozemků byla 3 778 ha, z čehož ve vlastnictví surovárny bylo 628 ha.¹²⁹

Od 1. dubna 1924 existovala akciová společnost se sídlem ve Vyškově. Její název zněl: „*Vyškovský cukrovar, akciová společnost*“ a německy: „*Vyškover Zuckerfabrik, Aktien-Gesellschaft*“.¹³⁰ Živnostenské oprávnění převzala po bývalé společnosti na výrobu surového cukru a vedlejších produktů. Základní akciový kapitál nově vzniklé společnosti byl 12 000 000 Kč. Členové si mezi sebou rozdělili tuto sumu v akciích, kterých bylo 60 000. Tyto akcie byly po 200 Korunách plně splacených na majitele. Členy správní rady, jakožto zákonného představenstva, byli:¹³¹

¹²⁷ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 1, inv. j. 3.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ MZA Brno, KS Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

¹³¹ Tamtéž.

Správní rada:

Edmund Bochner, statkář v Přemyslovicích;

Dr. Herbert Doblhoff v Račicích, člen výkonného výboru;

Jan Herring, velkopřumyslník v Budějovicích;

Dr. Bedřich Herring, velkopřumyslník v Budějovicích;

Dr. František Klein, statkář, Grünbichl;

Ing. Wilfried Proskowetz, Kvasice;

Dr. Richard Skene, velkopřumyslník v Břeclavě

Dr. Gustav Skutezký, velkopřumyslník ve Vyškově, člen výkonného výboru a

Gustav Skutezký jun., dipl. agr. ve Vyškově, člen výkonného výboru

Zřízení této firmy bylo povoleno výnosem ze dne 15. července 1924 a stanovy nové společnosti byly přijaty ustavující valnou hromadou dne 22. července 1924. Doba existence nebyla nijak časově omezena.¹³²

V čele stála správní rada s počtem 6–14 členů, která byla poprvé zvolena valnou hromadou na 5 let a později je volena po 3 letech. Ze svého středu volila správní rada prezidenta společnosti, který mohl mít jednoho až dva náměstky, na dobu jednoho roku. K právu podepisovat smlouvy a zastupování společnosti navenek byli oprávněni pouze členové výkonného výboru, anebo jeden člen výkonného výboru a správní radou určený prokurista.¹³³

Každých 25 akcií dávalo právo na jeden hlas. Podmínkou k hlasování bylo do ohlášeného termínu deponovat akcie na vyhlášeném místě ve Vyškově, Brně a Praze.¹³⁴

Od 1. dubna 1924, kdy vznikla společnost, došlo také ke změně uzávěrek pro kampaně. Komanditní společnost uzavírala vždy svůj hospodářský rok v účetních knihách ke konci dubna následujícího roku, kdežto nově vzniklá akciová společnost končila uzávěrku roku vždy v příslušném kalendářním roce, tedy k 31.12.

Dne 27. srpna 1924 byla firma „*Vyškovský cukrovar, akciová společnost*“ (dále jen „*Vyškovský cukrovar*“), zapsána do obchodního rejstříku.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 3, inv. j. 33.

K definitivnímu zrušení firmy „*Drnovického cukrovaru Offermann a spol.*“ došlo až 16. července 1925 Krajským soudem civilním v Brně.¹³⁵ Příčina byla ve vypořádání se s pozemky zabraných pozemkovou reformou.

Ze zpráv revizorů, kteří ohodnocovali majetek, je patrné, že shledávali velkou výhodu ve 14 km trati patřící cukrovaru. Taktéž vlečka napojená na vlakové nádraží Vyškov činila dopravu výhodnou a levnou, zejména při dodávkách surového cukru do rafinérií.

¹³⁵ Tamtéž.

VII ČINNOST V CUKROVARNICKÝCH ORGANIZACÍCH

Prameny k této tématice před rokem 1924 jsou ve fondu Vyškovského cukrovaru zmíněny jen útržkovitě. Vodítkem pro další bádání o spolkové činnosti může být vzniklý aktový materiál jednotlivých spolků, fondy ministerstev, atd. Spolkovou činnost cukrovaru se pokusíme přiblížit na zprávách spolkových z *Cukrovarnických listů* nebo *Časopisu cukrovarnického*.

Listy cukrovarnické (časopis pro průmysl cukrovarnický v Čechách), jak zněl jejich oficiální název, vycházely od roku 1882. Nabízí nám jednotlivé zprávy k zasedáním, valným hromadám jednotlivých spolků působících v českých zemích v rámci celé habsburské monarchie. Z těchto zpráv se dá částečně rekonstruovat alespoň malý zlomek působnosti členů „*Drnovického cukrovaru*“. Největším ze spolků pro oblast cukrovarnictví byl *Asekurační spolek*. Vznikl roku 1860 a jeho členy byly všechny cukrovary, tedy surovarny i rafinérie. Jedním ze šesti členů, kteří byli 26. 11. 1921 dodatečně zvoleni na pět let k posílení správní rady byl i *Hubert Skutezký*.¹³⁶

Významným spolkem s působností po celé habsburské monarchii se stal *Ústřední spolek pro průmysl řepového cukru v rakousko-uherském mocnářství*. Pod jeho záštitou vznikly v roce 1894 3 spolky, které měly reagovat na vzniklou cukerní krizi v 90. letech 19. století. První z nich byl *Klub cukrovarníků v Brně* ustavený dne 7. 1. 1894. *Dr. Hubert Skutezký* byl zvolen členem výboru za surovarníky.¹³⁷ Dalšími spolky vzniklými pod záštitou *Ústředního spolku pro průmysl řepového cukru v rakousko-uherském mocnářství* byly: *Zemský spolek uherských cukrovarníků* ze dne 26. ledna 1894 a 3. února 1894 *Klub českých cukrovarníků v Praze*. V týchž *Listech cukrovarnických* se objevuje i zmínka o jmenování nového technického úředníka cukrovaru ve Vyškově pana *Eugena Novaka*.¹³⁸

20. února 1896 byl do předsednictva *Společenstva rakousko-uherských cukrovarů* za brněnskou skupinu jmenován *Hubert Skutezky*.¹³⁹

Od roku 1920 byl „*Drnovický cukrovar*“ účasten v *Moravskoslezském svazu živnostenských cukrovarů v Brně*. Ve stanovách je zapsáno, že členové musí být

¹³⁶ Listy cukrovarnické, ročník XL, rok 1921/1922, s. 76.

¹³⁷ Listy cukrovarnické, ročník XIII, rok 1894/1895, s. 261.

¹³⁸ Tamtéž, s. 439.

¹³⁹ Listy cukrovarnické, ročník XV, rok 1896/1897, s. 271 – 272.

vlastníky či nájemci cukrovarů na Moravě nebo ve Slezsku a prvních pět let ze spolku nesmí vystoupit. Členský příspěvek činil za každý hlas 2 000 K.¹⁴⁰ Od téhož roku byl cukrovar součástí *Koalice živnostenských cukrovarů v Olomouci*.¹⁴¹ Koalice vznikla za účelem vyrovnání kupní ceny řepy mezi 11 cukrovary (převážně rolnickými) a uzavřela smlouvu dne 21. září 1920.¹⁴²

Na Moravě působil mezi mnoha dalšími spolky i *Moravsko-slezský spolek cukrovarnický*. Jeho místopředsedou se stal v roce 1921 *Gustav Skutezky*.¹⁴³

Pro informace ke *Společenstvu československých cukrovarů v Praze* se zachovaly oběžníky od roku 1922 a účetní uzávěrky za rok 1923.¹⁴⁴ Nutno podotknout, že *Společenstvo československých cukrovarů* bylo ústřední organizací svých členských továren ve věcech řepných.

Ústřední spolek československého průmyslu cukrovarnického v Praze vyřizoval kromě jiného i různé věci ohledně zaniklých či zanikajících spolků z doby habsburské monarchie a jednou z nich jsou i pohledávky vůči *Cukerní ústředně ve Vídni*.¹⁴⁵ Bývalý „*Drnovický cukrovar*“ vznesl požadavky vůči svým pohledávkám v této organizaci.

Spolky měly pro cukrovarníky a jednotlivé továrny velkou váhu. Přinášely jim informace o zlepšování pěstění cukrové řepy, zdokonalování technologií, a také poskytovaly právní a finanční pomoc. Některé ze spolků vznikly v důsledku hospodářských krizí. Hlavním důvodem však byla ochrana cukerního průmyslu jako celku.

¹⁴⁰ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 16, inv. j. 101.

¹⁴¹ Tamtéž, karton č. 16, inv. j. 102.

¹⁴² Tamtéž. Pozn.: Ve smlouvě ze dne 21. září 1920 je uveden již název Vyškovský cukrovar akciová společnost místo Drnovického cukrovaru Offermann a spol. Tato nová úmluva pravděpodobně vyjmenovala tehdejší názvy cukrovarů, ne jejich původní.

¹⁴³ Listy cukrovarnické, ročník XXXIX, rok 1920/1921, s. 191 – 192.

¹⁴⁴ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č. 16, inv. j. 103.

¹⁴⁵ Tamtéž, karton č. 16, inv. j. 104.

VIII Vliv cukrovaru na život ve Vyškově a okolí

Jak byl vnímán cukrovar? Co vlastně víme o chování vedení k zaměstnancům? Na položené otázky neexistuje dostatek archivních materiálů. Je to dáno také tím, že cukrovarnictví jako takové zaujímalo v hospodářské sféře specifické postavení. Navíc nedostatek pramenné základny nám znemožňuje dostatečně popsat danou situaci.

Snaha udržovat dobré vztahy se zaměstnanci vyplývá i z častých bouří rolníků v okolí. Jejich „vyhrožování“, že si postaví svůj vlastní cukrovar v Nezamyslicích se ale neuskutečnilo. Vedení továrny reagovalo na tyto vzpoury tím způsobem, že neustále, pokud to výsledky hospodaření a odbyt cukru dovolil, investovalo do technologického zařízení a inovací k dosažení co nejlepších výsledků.

Přátelské vztahy se svými zaměstnanci udržovalo vedení tím způsobem, že přebytek řepných řízků dostali zaměstnanci jako krmivo pro své hospodářství. Vyhašené vápno se z cukrovaru spolu s hromadami hlíny se odváželo po polní dráze a používalo se jako hnojivo.

Vyškovský cukrovar se tedy nacházel v německých rukou. V samotném městě a v jeho nejbližším okolí, tzv. *německém jazykovém ostrůvku*, byla početná německá menšina. České obyvatelstvo se dostalo do vedení na radnici až ke konci 19. století.¹⁴⁶ Jak je patrné z katalogu výstavy konané v roce 1902, české obyvatelstvo, které mělo převahu ve Vyškově, neslo německou vládu na radnici se smíšenými pocity. Dokládá to i věta: „*Při brněnské silnici vypíná se veliký cukrovar na surový cukr vzniklý v letech 1867–1868, jeden z největších na Moravě, ale bohužel v rukou německých, a při arcibiskupském zámku rozsáhlý panský pivovar nyní pronajatý*“.¹⁴⁷ Zmínka o této krajinské výstavě konané v červenci a srpnu 1902 proběhla i *Obzorem národohospodářským*. „*Pořadatelé jsou za přispění zemských organizací hospodářských a živnostenských Klub českých živnostníků a Hospodářský spolek ve Vyškově, výstava bude mít oddělení zemědělské, průmyslové a národopisné.*“¹⁴⁸

Jak moc se tedy angažoval cukrovar v politickém, spolkovém, hospodářském životě města a okolí? Pracovní příležitost, důchodový fond, nemocenský fond, zabezpečení bydlení výstavbou nových domů pro své zaměstnance, to vše by mohly být důvody ke kladnému vnímání cukrovaru.

¹⁴⁶ Zlámal, V.: Vyškovsko, Národohospodářská propagace Československa, Řada A, Sv. XVI. Brno 1936, s. 20 – 23.

¹⁴⁷ Katalog výstavy hospodářské, průmyslové a národopisné ve Vyškově r. 1902, s. 16.

¹⁴⁸ Cit. d.: *Obzor národohospodářský*: Časopis věnovaný otázkám národohospodářským a sociálně politickým, ročník VII, rok 1902, s. 44.

Jak moc ovlivňovala existence cukrovaru ve Vyškově firmy zabývající se strojním zařízením? Se zdokonalováním výroby v továrně docházelo čas od času také k výměně strojů. Jednou z firem, která se podílela na dodávkách strojního zařízení do surovarny, byla firma *Koniakowsky & Vávra* z Vyškova. Do továrny dodala parní lokomobily, generátory, atd.¹⁴⁹ V rámci celkového hospodaření cukrovaru, aby se ušetřilo na jednotlivých opravách a činnostech souvisejících s fungováním továrny, docházelo k vydáváním živnostenských oprávnění pro jednotlivé zaměstnance cukrovaru. Jednalo se o různé profese, které byly provozovány na jednotlivých dvorech.¹⁵⁰

¹⁴⁹ MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a. s., karton č.. 40, inv. j. 334.

¹⁵⁰ Tamtéž, karton č. 3, inv. j. 26 – 32.

IX STRUČNÉ DĚJINY PODNIKU OD ROKU 1924 DO ROKU 1945

Prameny nabízí i část materiálů k fungování a dějinám společnosti do roku 1945. Objevují se také informace k letům pozdějším, zejména k roku 1950. Nicméně k těmto dalším dějinám existuje samostatný fond a zasloužil by si své zpracování ve formě obdobné práce. Ale vraťme se k období po roce 1924, kdy vznikla akciová společnost, která byla v rukou rodiny *Skutezkých*.

Vznik první Československé republiky provázela řada okolností související jak s legislativou, tak řešením majetkových poměrů bývalé šlechty. Těmto změnám podléhal i *Vyškovský cukrovar* a nevyhnul se tak důsledkům pozemkové reformy, která jej postihla úbytkem pozemků.

V tehdejší správní radě setrvali významní vlastníci továren na jižní Moravě. Vedle rodiny *Skutezkých* to byla rodina *Proskowetzů*, jež vlastnila několik dalších cukrovarů. Do správní rady se dostal i *Jan Heinrich Offermann*, brněnský továrník.

Vedení surovarny pak bylo ponecháno *Dr. Gustavu Skutezkému*, který zůstal předsedou správní rady až do 7. prosince 1937.¹⁵¹ Jeho funkční období provázelo několik krizových období, jež se snažil řešit ve formě investic do dalších oblastí potravinářského průmyslu. Když ve 30. letech 20. století došlo k velké hospodářské krizi, odrazilo se to ve snížení cen cukru a cukrovar byl nucen jít až na výrobní cenu. Řešení hledal ve zřízení mlékárny na Husově ulici, která po zdoluhavých průtazích s úřady, nebyla nakonec schválena.¹⁵²

Krize třicátých let však byla vyřešena přípravami států na válku, a tak všechny problémy související s odbytem a nedostatkem financí pro rozvoj cukrovaru, náhle pominuly. Po vyhlášení Protektorátu nechalo vedení společnosti vymazat český název firmy *Vyškovský cukrovar, a. s.*¹⁵³

Když došlo k zapojení cukrovaru do válečné výroby, mohlo si vedení cukrovaru při odbytu své suroviny dovolit v roce 1941 výrazně navýšit kapitál cukrovaru z již zmíněných 12 000 000 Kč na 18 000 000 Kč. Navýšení mělo pravděpodobně souvislost s plánovanou rekonstrukcí cukrovaru na rok 1942. Bohužel ke generální rekonstrukci celého areálu již nedošlo.

¹⁵¹ <http://www.boku.ac.at/4742.html>

¹⁵² Zlámal, V.: *Vyškovsko, Národohospodářská propagace Československa, Řada A, Sv. XVI.* Brno 1936, s. 41.

¹⁵³ MZA Brno, *Vyškovský cukrovar, a. s.*, karton č. 3, inv. j. 26–32.

Od roku 1934 se projevovala majorita 32 tisíc akcií Břeclavských rafinerií. V čele tohoto syndikátu stála rodina Proskowetzova. Proskowetzova akciová účast na Vyškovském cukrovaře sledovala záměr vytvořit zde silný konkurenční trh pro cukr a jeho vývoz do zahraničí. Konkurenceschopnost syndikátu, k němuž by došlo nebýt válečných událostí, by byla obrovská. Jenom akciové podílení se Vyškovského cukrovaru na: „*Břeclavských rafineriích, Spolku moravských cukrovarů Olomouc, cukrovaru Velké Pavlovice J. Latzela a spol., Společnost pro pěstění řepného semene, spol. s.r.o. v Praze, Hospodářského družstva pro okres Vyškovský a okolí, Hospodářského družstva pro okres Bučovský a okolí, Hospodářského družstva statkářů a nájemců v Praze*“, atd. dokládá vliv přesahující regionální rámec.¹⁵⁴

Podíl 0,7 % na holdingové společnosti „*Südost-deutsche Zuckeraktiengesellschaft in Wien*“ ustavené v roce 1942 a následné zapojení Hulínského cukrovaru do *Proskowetzova* koncernu *Břeclavské rafinerie cukru, a.s., Všetuly* by znamenal úplnou převahu nad ostatními cukrovary na celé jižní Moravě.

¹⁵⁴ Tamtéž, karton č. 16, inv. j.101–104.

ZÁVĚR

Na základě výzkumu lze konstatovat, že činnost „*Drnovického cukrovaru Offerrmann a spol.*“ zasahovala od počátků svého vzniku do hospodářské sféry Vyškovského regionu. Rozvoj společnosti se odvíjel od výsledků jednotlivých řepných kampaní a závisel na vývoji cukerního trhu v Evropě či ve světě.

Dějiny „*Drnovického cukrovaru Offerrmann a spol.*“ byly uchopeny na základě dvou archivních fondů: *Vyškovský cukrovar, a.s., Vyškov, 1868–1947 (1958)* a *Moravský zemský archiv Brno, Krajský soud civilní Brno, Brno, 1850–1949 (1963)*. Očekával jsem, že studiem těchto fondů pokryjeme veškeré důležité mezníky ve vývoji společnosti, včetně pohledů na fungování cukrovaru a jeho vliv na region. Torzovitost aktového materiálu však nedovolila vytčené cíle naplnit. Proto se předkládaná studie zaměřila pouze na vývoj majetkoprávních vztahů v časovém rozmezí 1868–1924. Přestože je studie „pozitivisticky laděna“, umožňuje čtenáři nahlédnout do složité struktury cukrovaru. Jelikož se regionální literatura vývojem vnitřních vztahů společnosti dosud nezabývala, bude v budoucnu práce sloužit jako základ dalšího bádání.

Další aktový materiál, který by nám pomohl dotvořit neucelený obraz předložené studie, byl zkoumán jen zběžně. Důvody, které mě vedly jen k povrchnímu zkoumání materiálů, byly zapříčiněny dvěma okolnostmi: nezpracovanost a částečná zpřístupněnost archivních fondů a přesvědčení, že ostatní archivní materiály nemohou podat ucelenější pohled k fungování společnosti.

Za další východisko zkoumání považuji za nezbytné studium těchto archiválií: v rámci fungování státní správy se zaměřit na fond *Okresní úřad Vyškov, 1853–1945 (1962)*; *Okresní soud Vyškov, 1850–2005*; dále fond *Obchodní a živnostenské komory Brno, 1851–1949*. Pro zpracování spolkové činnosti bude nutno bádát v těchto fondech: *Hospodářské družstvo, z. s. s r. o., Vyškov, 1898–1953*; ke spolkům v rámci českých zemí a posléze po vzniku první Československé republiky: *Asekurační spolek průmyslu cukrovarnického, Praha, 1886–1950 (1951)*; *Ústřední jednota řepářů československých Praha (větev česká i německá), 1899–1943* a další. Nesmíme zanedbat i zmínky v regionálních novinách, časopisech.

Tyto výše uvedené prameny by měly dopomoci k podání plastičtějšího vývoje cukrovaru v rámci regionu a posléze i k dokreslení fungování společnosti na cukerním

trhu. Výraznou pomůckou pro zjištění technických věcí v cukrovaru a počtu jednotlivých zaměstnanců nám budou sloužit Kompasy a Schematismy.

Při studiu musíme zohlednit vnímání „*Drnovického cukrovaru*“ českým obyvatelstvem, neboť ten se nacházel od svého vzniku až do roku 1945 v německých rukou.

Hospodářství na dvorech včetně rozsáhlého pozemkového potenciálu bylo životně důležité pro každý cukrovar a investice do továrny nebyly žádnou výjimkou. Tudíž se výsledky v převážné míře shodují s dosavadním bádáním dnes již uzavřené kapitoly českého cukrovarnictví.

Dle nastíněných možností výzkumu se bude další práce ubírat tímto směrem a podá komplexnější obraz k fungování hospodářství na vyšovském okrese s důrazem na dějiny „*Drnovického cukrovaru*“.

ABSTRACT

This paper deals with history „*Drnovický cukrovar Offermann a spol.*“ (German: „*Drnowitzer Zuckerfabrik von Offerman & Comp.*“). The majority of archival sources comes from the period 1868–1940. The author describes establishment and formation commandite, association activity and affects economic and technical advancement.

According to this research the activity of factory trenched on economic effects of district Vyškov due to tenancies of farmsteads and mills. Administration of company during her existence respond to difficulties in sugar industry.

Creation of the first Czechoslovak republic in 1918 call forth change commandite on joint stock company in 1924.

This research is asset to history big company in the city Vyškov.

PRAMENY A LITERATURA

I. Prameny

a) Archivní

Moravský zemský archiv v Brně, Krajský soud civilní Brno, Brno, 1850–1949 (1963).

Moravský zemský archiv v Brně, Vyškovský cukrovar, a. s, Vyškov, 1868–1947 (1958).

b) Tištěné

Katalog výstavy hospodářské, průmyslové a národopisné ve Vyškově r. 1902.

Neuster Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien, Brün, 1907.

Skutezky, G.: Der landwirtschaftliche Betrieb der Drnowitzer Zuckerfabrik zu Wischau. Wien 1906.

Souček, J.: K historii vývoje průmyslu cukerního na Moravě (Do roku 1884). Brno 1914.

Voženílek, J.: Pozemková reforma v Československé republice. Praha 1924.

c) Tisk

Časopis cukrovarnický, ročníky I – III, 1872–1874.

Listy cukrovarnické, ročník XIII, 1894–1895.

Listy chemické, ročník V, 1881.

Obzor národohospodářský, ročníky IV – XII, 1899–1907.

Vyškovské noviny, ročník 4–5, 18, 1994–2007.

Vyškovský zpravodaj, 1991.

Zpravodaj města Vyškova, ročník 21, 1997.

Zprávy Vlastivědného muzea ve Vyškově, 1958, 1962

II. Literatura

- Bezděková, H.: Z dějin podniků, továren a závodů v českých zemích: Výběrová bibliografie, Díl 1. Praha 1982.
- Bezděková, H.: Z dějin podniků, továren a závodů v českých zemích: Výběrová bibliografie, Díl 2. Praha 1984.
- Burian, V.: Počátky železniční dopravy na Vyškovsku. Vyškov 1962.
- Burian, V.: Průmyslové podniky na Vyškovsku v první polovině 19. století. Vyškov 1958.
- Cukrovar Vyškov: Sto let trvání 1868 – 1968. Vyškov 1968.
- Dudek, F.: Monopolizace cukrovarnictví v českých zemích do roku 1938. Praha 1985.
- Fasora, L.: Člověk na Moravě 19. století. Brno 2004.
- Fasora, L.: Člověk na Moravě v první polovině 20. století. Brno 2006.
- Jakubec, I. – Jindra, Z.: Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace. Praha 2006.
- Janák, J.: Morava v národním a politickém ruchu 19. století. Brno 2007.
- Jílek, F.: Dějiny výrobních sil v české historické práci 1973. Praha 1980.
- Jílek, F.: Dějiny výrobních sil v české historické práci 1977. Praha 1986.
- Klimeš, L.: Slovník cizích slov. Praha 1983.
- Krines, J.: Obecní správa města Vyškova v letech 1919 – 1924. Kroměříž 1925.
- Kubíček, J.: Bibliografie k dějinám průmyslových závodů v Jihomoravském kraji. Brno 1966.
- Kuttelvašer, Z.: Výběrová bibliografie dějin českého potravinářského průmyslu: Retrospektivní bibliografie potravinářské literatury v českých zemích do r. 1945, Díl 1. Praha 1986.
- Mikulka, R. – Procházka, R.: Knihtiskař a nakladatel František Obzina. Vyškov 2000.
- Myška, M.: Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska. Ostrava 2003.
- Myška, M.: Podnikatelstvo jako předmět historického výzkumu. Ostrava 1994.
- Nekuda, V.: Vyškovsko. Brno 1965.
- Ottův slovník naučný nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému, Díl 5, Sv. 2. Praha 1939.
- Ottův slovník naučný, Díl 27. Praha 1908.
- Průcha, V.: Hospodářské a sociální dějiny ČSR 1918–1992. Praha 2004.

Říha, O.: Počátky českého cukrovarnictví. Praha 1977.

Sturm, H.: Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder.
München 1979 – 1985.

Urban Otto: Kapitalismus a česká společnost. Praha 2003.

Vilikovský, V.: Dějiny zemědělského průmyslu v Československu. Praha 1936.

Zlámal, V.: Vyškovsko, Národohospodářská propagace Československa, Řada A,
Sv. XVI. Brno 1936.

III. Ostatní

a) Muzea

Muzeum Vyškovska ve Vyškově. Fotoarchiv.

b) Videodokumenty

Paní Barbara Skutezká vzpomíná. Soukromý videoarchiv RNDr. Alois Kleveta.

Feldbahn – polní dráha. Soukromý videoarchiv RNDr. Alois Kleveta.

c) Internet (stav k 1. 4. 2008)

<http://www.boku.ac.at/4742.html>

<http://worldroots.com/brigitte/royal/fatherofeurope/emilattensdesc1857.htm>

<http://www.cibulka.net/nnoviny/nn1998/nn0198/obsah/necoz.htm>

http://www.moravska-galerie.cz/igalerie/output/author000231_1.html

http://books.google.cz/books?id=Xl4HzEOsQqsC&pg=PA109&lpg=PA109&dq=Drno witzer+Zuckerfabrik&source=web&ots=p3hfN9QT_-&sig=6IzW0w08WovAefstc4KmRqxIjIc&hl=cs

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

Příloha č.1: Fotografie živnostenského listu, opis z roku 1924.

Zdroj: MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a.s., karton č. 2, inv. j. 18.

Příloha č.2: Změny provedené v obchodním rejstříku od roku 1872 do roku 1921.

Zdroj: MZA Brno, Vyškovský cukrovar, a.s., karton č. 3, inv. j. 33.

Příloha č.3: Mapa cukrovarské polní dráhy z období Protektorátu.

Příloha č.4: Parní lokomotiva cukrovaru z roku 1906.

Zdroj: MZA Brno, Vyškovský cukrovar a.s., karton č. 40, inv. j. 34

Příloha č.5: Cukrovar. Foto L. Marek 1902.

Zdroj: Muzeum Vyškovska ve Vyškově. Fotoarchiv.

Příloha č.6: Cukrovar. Foto L. Marek 1902.

Zdroj: Muzeum Vyškovska ve Vyškově. Fotoarchiv.

Příloha č.7: Cukrovarský mlýn na hrázi. Foto L. Marek 1912.

Zdroj: Muzeum Vyškovska ve Vyškově. Fotoarchiv.

Příloha č.8: Pohled od nádraží – novostavba domu cukrovarských úředníků. Foto Prof. Vojtěch Procházka 1923. (V pravé části fotografie)

Zdroj: Muzeum Vyškovska ve Vyškově. Fotoarchiv.

Příloha č.9: Vyškov. Dům okresního úřadu. Bez data. (Vlevo na fotografii dům cukrovarských úředníků)

Zdroj: Muzeum Vyškovska ve Vyškově. Fotoarchiv.